

Шевченко Н. Ф.

Запорізький національний університет

Січевська Г. П.

Запорізький національний університет

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ МЕТАФОРИЗАЦІЇ ТА МАЛЮНКУ

В статті представлено результати емпіричного дослідження особливостей розвитку креативності в підлітковому віці, обґрунтовано застосування арт-терапевтичних методів метафоризації та малюнку для розвитку креативності підлітків. За результатами діагностики, у підлітків переважає середній рівень розвитку креативності. Дослідження дивергентного компонента креативності показало, що для досліджуваних підлітків характерний високий рівень швидкості мислення, низький рівень гнучкості та середній рівень оригінальності. Результати вивчення мотиваційного компонента виявили, що підлітки мають перевагу в мотивації уникнення невдач. Дослідження практичного компоненту показало, що в підлітків найбільш розвинена допитливість, вони помірно схильні до ризику; уява та схильність до пізнання складних явищ проявляються недостатньою мірою. Зафіксована система кореляційних зв'язків дозволила підтвердити припущення про те, що креативність особистості підліткового віку, будучи складноструктурованим особистісним утворенням, визначається гармонійним розвитком дивергентного, мотиваційного та практичного компонентів. Отримані результати засвідчили недостатній рівень розвитку креативності підлітків та необхідність розробки практичних заходів з її розвитку. Встановлено, що методи метафоризації та малюнку в арт-терапії сприяють розвитку креативності підлітків, дозволяючи їм виражати емоції через символи, метафори та творчі форми. Вправи, як створення мандал, колажів, історій чи робота зі сновидіннями, допомагають в саморозумінні та розвитку уяви. Малювання стимулює фантазію, вираження почуттів та розвиток самосвідомості, а також сприяє розвитку проблемного мислення та співпраці. Визначено основні завдання в процесі розвитку креативності в підлітковому віці: стимулювання таких показників, як швидкість, гнучкість та оригінальність мислення; активізація інтелектуальних функцій (індукція, дедукція, здатність використовувати досвід у різних ситуаціях); розвиток особистісних якостей (толерантність, самостійність, здатність працювати в команді); формування позитивного ставлення до себе.

Ключові слова: креативність, дивергентність мислення, мотивація досягнення, готовність до ризику, підлітковий вік.

Постановка проблеми. Динамічні трансформації, що протікають у економічній та політичній сферах суспільства, викликають потребу в новому типі особистості, яка здатна свідомо здійснювати вибір, самостійно й відповідально приймати рішення, швидко адаптуватися до постійних змін обставин та середовища, долати стереотипи, розробляти оригінальні підходи до розв'язання завдань і проблем, генерувати нові ідеї, пропонуючи нестандартні методи їх втілення. У зв'язку з цим зростає актуальність психологічних досліджень, які спрямовані на вивчення сутності креативності та творчого потенціалу особистості, визначення можливостей і психологічних чинників для їх розвитку.

Підлітковий вік визнається в якості сенситивного періоду для розвитку креативності, оскільки характеризується істотними змінами на фізіологічному, психічному та інтелектуальному рівнях, процесом формування ідентичності, перебудовою сприйняття культурних аспектів і творів мистецтва. Засоби арт-терапії є ефективним і цінним інструментом для розвитку креативності, самовираження та психологічного благополуччя підлітків, оскільки активізують чуттєві уявлення, вираження почуттів, думок та досвіду через мистецтво, стимулюють творчість та уяву, сприяють самовираженню та самопізнанню. Підлітки, які розвивають креативність, набувають навичок рішення проблем, пристосування до нових умов

та розв'язання складних завдань, набувають потенціал стати іноваторами та лідерами в сфері науки, технологій, мистецтва та громадянської активності. В цілому, креативність є ключовою якістю для успішного адаптивного функціонування в сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Багато видатних психологів присвятили свої дослідження розвитку та природі креативності (Г. Айзенк, М. Вертгеймер, К. Дункер, Дж. Гілфорд, Б. Каплан, П. Ленглі, Дж. Рензуллі, А. Ротенберг, А. Маслоу, Р. Стернберг, Е. Торренс та ін.).

Різні аспекти феномену креативності представлено в роботах українських науковців: структура творчого потенціалу (В. Моляко), природа та механізми творчості особистості (В. Роменець), динаміка творчого процесу (В. Чернобровкін), проблема творчого мислення (Т. Лисянська), творчий потенціал як системна характеристика особистості (О. Попель), проблема емпіричних досліджень у психології творчості (А. Коваленко), прикладні аспекти розвитку креативності особистості (Р. Белоусова, Е. Лебединський, Н. Малій, Н. Кучинова, О. Попель, М. Саврасов та ін.).

Розвитку креативності засобами мистецтва присвячені нечисленні праці. Так, М. Титаренко та Л. Макаренко розглядають розвиток творчих здібностей засобами театрального мистецтва, Т. Котирло – засобами хорового мистецтва, В. Рагозіна, Г. Костюшко – засобами театральної самодіяльності, Г. Сотська – засобами художнього конструювання, Т. Чурпіта – засобами хореографічного мистецтва.

Водночас, в науковій літературі недостатньо висвітлена проблема розвитку креативності в підлітковому віці за допомогою таких методів арт-терапії, як метод метафоризації та малюнку. Дослідження креативності у підлітків має велике значення для їхнього особистісного розвитку, успішної адаптації до сучасного світу та вирішення суспільних проблем. Це відкриває шлях до створення більш креативного та інноваційного майбутнього для нашого суспільства.

Постановка завдання. Цілі статті: представити результати емпіричного дослідження особливостей розвитку креативності в підлітковому віці; представити застосування арт-терапевтичних методів метафоризації та малюнку для стимулювання креативного потенціалу підлітків.

Виклад основного матеріалу. Термін «креативність» в сучасній психологічній науці розглядається як комплексне та багатостороннє поняття. У широкому розумінні він представляє собою від-

окремлений феномен, який функціонує як цілісна система в усіх аспектах людського життя: як процес творчості, як продукт творчого процесу і як характеристика креативної особистості. У вузькому сенсі креативність визначається як загальна здатність до творчості. Креативність розвивається та проявляється у діяльності і, певною мірою, притаманна кожній особі. Аналіз різних підходів до розуміння поняття креативності дозволив кваліфікувати її як комплексне системне утворення, що складається з взаємопов'язаних структурних компонентів, які визначають творчий характер людської діяльності. Цей творчий характер виявляється та розвивається в процесі самої діяльності через різноманітні психологічні механізми [3, 6, 9, 14].

Креативність, яка є суб'єктивним чинником творчості, представляє собою складний психічний конструкт, що має кілька рівнів. Вона включає мотиваційні аспекти (інтереси, бажання самовдосконалення, творча мотивація), емоційно-творчі характеристики (емпатія, експресивність, емоційна стабільність), інтелектуальні показники (інтуїція, креативний інтелект, прогностичні здібності), естетичні якості (здатність до імпровізації, асоціативне мислення, смак для форми та стилю, прагнення до досконалості), комунікативні здібності (спроможність до співпраці в колективній творчій роботі, здатність об'єднувати творчі ідеї в команді), а також екзистенційні аспекти креативності (креативна концепція світу, позитивне самовизначення, експертність у теорії та практиці творчості, досвід творчої діяльності). Аналіз наукової літератури показав, що структурна організація креативності представлена синтезом когнітивного (дивергентного, інтелектуального, гностичного), мотиваційного (емоційно-вольового, особистісного), діяльнісного (практичного, поведінкового) компонентів [12, 13, 15–17].

Підлітковий період є сензитивним для розвитку креативності, коли на основі загальної креативності формується спеціалізована креативність. В цей віковий період усі аспекти психіки активно змінюються і переструктуруються: збільшується значення особистісних цінностей, відбувається розвиток самосвідомості та саморозуміння, самовираження, поява рефлексії, усвідомленні власних мотивів, активізація та поглиблення внутрішнього світу [6, 11, 13].

На основі теоретичного аналізу наукових джерел та з урахуванням соціальної ситуації розвитку в підлітковому віці розроблено структурну модель креативності підлітків, що включає

дивергентний, мотиваційний та практичний компоненти. Показниками розвитку дивергентного компонента є швидкість, гнучкість та оригінальність мислення. Мотиваційний компонент відзначається за наявністю мотивації досягнення успіху, розвитку творчості та особистісного зростання. Практичний компонент проявляється в таких видах творчої активності: готовність до ризику, допитливість, уява, орієнтація на пізнання складних явищ.

Розглянемо результати емпіричного дослідження особливостей розвитку креативності в підлітковому віці. В основу дослідження покладено припущення про те, що креативність особистості підліткового віку, будучи складноструктурованим особистісним утворенням, визначається гармонійним розвитком дивергентного, мотиваційного та практичного компонентів, і розвинена в підлітків недостатньо.

Дослідження проводилося на базі закладів середньої освіти Запоріжжя. Дослідницьку вибірку склали 108 учнів 7–8 класів віком 13–15 років.

Інструментарій дослідження склали такі методики: «Опитувальник для визначення рівня креативності» [2]; «Діагностика невербальної креативності» (П. Торренс) [6]; «Мотивація досягнення» (А. Мехраб'ян) [5]; «Діагностика особистісної креативності» [5].

Згідно з отриманими даними, у підлітків переважає середній рівень розвитку креативності (44,44 % досліджуваних; $M = 8,67$ балів), що характеризується здатністю генерувати нові ідеї з помірною оригінальністю, але з опорою на знайомі методи та досвід. Їх підходи часто традиційні й менш інноваційні, а потенціал може стримуватися страхом невдачі чи недостатньою підтримкою. Креативність зазвичай проявляється в комфортних умовах. Заохочення допитливості, ризику та практичного застосування ідей сприяє розвитку їх творчих здібностей.

Високий рівень креативності характерний для 40,74 % підлітків, що проявляється у здатності генерувати унікальні ідеї, вирішувати проблеми нестандартно та впроваджувати інновації. Такі особи мають високу оригінальність і гнучкість мислення, що дозволяє адаптуватися до нових ситуацій та використовувати різні стратегії. Їм властива допитливість, прагнення до пізнання нового, сильна мотивація до самореалізації, готовність експериментувати й ризикувати.

Низький рівень креативності виявлено у 14,81 % підлітків, що характеризується обмеже-

ною здатністю до генерації нових ідей, низькою оригінальністю та схильністю до традиційних підходів. Таким особам бракує гнучкості мислення, що ускладнює адаптацію до нових ситуацій. Особи покладаються на минулий досвід, уникають ризику та рідко експериментують.

За допомогою методики П. Торренса ми дослідили рівень розвитку дивергентного компонента креативності. Згідно з даними, досліджувані підлітки демонструють високу швидкість мислення ($M = 10,51$ балів), що проявляється у здатності швидко генерувати ідеї, ефективно розподіляти час. Когнітивна гнучкість дозволяє їм швидко адаптувати стратегії та пробувати нові підходи, зберігаючи концентрацію протягом усього тесту.

За шкалою «гнучкість мислення» зафіксовано низькі показники ($M = 4,9$ балів), що свідчить про труднощі у зміні підходів та використанні різних стратегій. Досліджувані рідко відходять від звичного досвіду, важко імпровізують і змінюють стратегії. Низька гнучкість обмежує адаптацію до нових ситуацій і креативний потенціал.

За шкалою «оригінальність мислення» зафіксовано середній рівень ($M = 7,28$ балів), що свідчить про помірну здатність до творчого мислення та генерації оригінальних ідей. Досліджувані демонструють уявність і здатність до асоціацій, але їхні рішення часто базуються на попередньому досвіді, що може обмежувати іноваційність.

Згідно з даними кореляційного аналізу, змінна «Рівень розвитку креативності» має позитивні зв'язки зі змінними: «швидкість» ($r = 769$; $p \leq 0,01$); «гнучкість» ($r = 0,320$; $p \leq 0,05$); «оригінальність» ($r = 573$; $p \leq 0,01$). Дані підтверджують гіпотезу про наявність дивергентного компонента в структурі креативності підлітків.

Результати вивчення мотиваційного компонента креативності в осіб підліткового віку показали, що в респондентів домінуючою є мотивація уникнення невдач (37,04 %). Вони бояться помилок і критики, часто сумніваються у своїх силах, віддають перевагу безпечним рішенням і уникають ризиків. Такі особи часто схильні до тривожності та самокритики.

Невизначений рівень мотивації виявлено у 33,33 % респондентів. Вони демонструють ситуативну зацікавленість і коливання мотивації, залежні від обставин та оточення. Часто змінюють цілі, потребують підтримки та схильні до впливу соціального тиску.

Мотивація досягнення успіху властива 29,63 % респондентів. Такі особи вирізняються цілеспрямованістю, впевненістю, високою самооцінкою та

готовністю брати на себе відповідальність. Вони прагнуть розвитку, ініціативні, не бояться ризику і використовують невдачі як уроки.

Кореляційний аналіз зафіксував наявність позитивного зв'язку між змінними «Рівень розвитку креативності» та «Мотивація досягнення успіху» ($r = 0,681$; $p \leq 0,01$). Зафіксований значущий кореляційний зв'язок дозволяє підтвердити припущення про наявність мотиваційного компонента в структурі креативності підлітків.

Розглянемо результати дослідження практичного компонента креативності. Досліджувані підлітки мають високий рівень допитливості ($M = 20,28$ балів). Вони проявляють сильний інтерес до навколишнього світу, активно шукають нові знання та ставлять багато запитань. Їхнє аналітичне мислення, критичний аналіз та бажання експериментувати допомагають знаходити інноваційні рішення.

Рівень уяви у респондентів нижчий за середній ($M = 9,95$ балів). Такі особи схильні до конкретного підходу в розв'язанні проблем, орієнтуючись на факти та перевірені методи. Вони мають труднощі з абстрактним мисленням і новими концепціями, уникаючи невизначеності. Вони добре справляються з завданнями з чіткими правилами, але мають проблеми з творчими завданнями, що вимагають креативності.

Рівень складності мислення у респондентів низький ($M = 8,23$). Вони не схильні ставити складні завдання та часто спрощують рішення, демонструючи слабку аналітичність. Схильність до ризику знаходиться на середньому рівні ($M = 15,64$). Такі особи поєднують обережність із готовністю до помірних ризиків, ретельно зважуючи всі «за» і «проти» перед дією. Вони здатні генерувати нові ідеї, але роблять це обережно, уникаючи надмірних ризиків.

Кореляційний аналіз дозволив встановити наявність позитивних взаємозв'язків між змінними «Рівень розвитку креативності» та «Допитливість» ($r = 0,741$; $p \leq 0,01$); «Уява» ($r = 0,322$; $p \leq 0,01$); «Складність» ($r = 0,343$; $p \leq 0,01$); «Схильність до ризику» ($r = 0,569$; $p \leq 0,01$). Зазначене дозволяє підтвердити припущення про наявність практичного компонента в структурі креативності підлітків.

Отримані результати дозволили підтвердити висунуте припущення та засвідчили недостатній рівень розвитку креативності підлітків та необхідність розробки практичних заходів з її розвитку.

Тренінгова програма орієнтована на сенситивність підліткового віку для розвитку креативності.

Ключові умови включають творчу активність, створення відповідного середовища та спрямованість впливу на розвиток креативності. Підлітки в цей період прагнуть до особистісної значущості, мають систему інтересів, розвивають рефлексію та емоційність. Арт-терапія є ефективним інструментом для стимулювання творчості, самовираження та особистісного розвитку через творчий процес [13].

В якості арт-терапевтичних методів ми обрали метафоризацію та малюнок. Метод метафоризації в арт-терапії використовує метафори та символи для виразу емоцій, думок та переживань підлітків. Основна ідея полягає в тому, щоб вони використовували різні образи, колір, форму, текстуру тощо, щоб виразити свої почуття та досвід. Метод метафоризації дозволяє підліткам відсторонитися від прямих слів та використовувати творчий потенціал для вираження та розуміння своїх емоцій. Вони можуть створювати абстрактні або конкретні образи, які відображають їхні стани і переживання, що допомагає зосередитися на внутрішніх процесах та виявити їхні сховані значення. Метафоричний процес може також допомогти підліткам зрозуміти та переосмислити свої проблеми, шляхи розв'язання та розвиток. Він сприяє створенню нових ідей, розширенню уявлення та розвитку творчих навичок [1, 7].

Метод метафоризації в арт-терапії включає різноманітні вправи та прийоми, які дозволяють підліткам використовувати метафори та символи для виразу своїх емоцій та досвіду. Ось кілька конкретних вправ і прийомів, що відносяться до методу метафоризації:

- Створення мандал. Підлітки малюють мандалу, що відображає їхні емоції, переживання та стан. Колір, форма та образи, які вони обирають, можуть бути метафорами для їхніх внутрішніх процесів.

- Колаж. Підлітки створюють колаж з різних матеріалів, таких як картинки, тканини, барви тощо, що відображає їхні емоції або досвід. Кожен елемент колажу може бути метафорою для певного аспекту їхнього життя.

- Створення історій або поезій. Підлітки можуть створити історію або поезію, використовуючи метафори та символи для виразу своїх думок, почуттів та фантазії.

- Аналіз притч або розповідей.

- Робота зі сновидіннями. Підлітки можуть створити малюнок або колаж, який відображає їхні сновидіння або нічні кошмари. Ці образи можуть служити метафорами для прихованих бажань, страхів чи прагнень.

– Використання абстрактних форм. Підлітки можуть малювати абстрактні образи або використовувати абстрактні форми, такі як лінії, круги або геометричні фігури, для виразу своїх почуттів та думок.

Ці вправи та прийоми дозволяють учасникам використовувати метафори та символи для виразу своїх емоцій та досвіду, що сприяє їхньому саморозумінню, креативності особистісному розвитку.

Використання методу малюнку в арт-терапії може бути дуже корисним для розвитку креативності підлітків [4, 8]. Мета цього методу терапії спрямована на:

– Стимулювання фантазії. Підлітки можуть малювати свої ідеї, фантазійні світи, персонажів або сюжети. Це сприяє розвитку їхньої уяви та творчого мислення.

– Експериментування з різними техніками. Підлітки можуть випробовувати різні техніки малювання, такі як акварель, олівці, маркери або колаж. Це допомагає їм розширити свої технічні навички та відкрити нові способи вираження.

– Вираз емоцій. Малювання дозволяє підліткам виразити свої емоції, навіть ті, які вони можуть вважати важкими або складними для висловлення словами. Це сприяє розумінню та керуванню своїми почуттями.

– Розвиток самосвідомості. Аналіз малюнків може допомогти учасникам краще розуміти себе, свої цінності, бажання та мрії.

– Спільна творчість. Малюнок може бути використаний для спільного створення проєктів в групі або з друзями, що сприяє комунікації, співпраці та взаєморозумінню.

– Розвиток проблемного мислення. Шляхом малювання підлітки можуть вирішувати проблеми, шукати альтернативні рішення та розвивати свої творчі та аналітичні навички.

Процес розвитку креативності має бути спрямований на вирішення таких завдань:

а) Стимулювання таких показників креативності, як швидкість, гнучкість та оригінальність.

б) Активізація ключових інтелектуальних функцій: індукція, дедукція, тлумачення значень, легкість формування ідей, а також здатність використовувати власний та чужий досвід у різних ситуаціях.

в) Розвиток особистісних якостей: конструктивність, критичне мислення, толерантність, самостійність, планування, наполегливість, індивідуальна продуктивність та здатність працювати у групі, що включає емпатію та рефлексію.

г) Формування позитивного ставлення до себе в кожного учасника через прийняття себе, усвідомлення власної унікальності та адекватне розуміння себе та інших, а також відповідальне оцінювання своїх можливостей та оцінки інших (дорослих та ровесників).

Висновки. З цього дослідження і далі перспективи в цьому напрямку. В статті представлено результати емпіричного дослідження особливостей розвитку креативності в підлітковому віці, запропоновано застосування арт-терапевтичних методів метафоризації та малюнку для стимулювання креативного потенціалу підлітків. За результатами діагностики, у підлітків переважає середній рівень розвитку креативності, що характеризується здатністю генерувати нові ідеї, але з меншою оригінальністю та інколи відсутністю радикальних рішень. Дослідження дивергентного компонента креативності показало, що для досліджуваних підлітків характерний високий рівень швидкості мислення, низький рівень гнучкості та середній рівень оригінальності. Результати вивчення мотиваційного компонента виявили, що підлітки мають перевагу в мотивації уникнення невдач, що проявляється в обережному підході до нових завдань, прагненні уникати ризику та страху перед помилками. Дослідження практичного компонента показало, що в підлітків найбільш розвинена допитливість, вони помірно схильні до ризику; уява та схильність до пізнання складних явищ проявляються недостатньою мірою. Результати емпіричного дослідження дозволили підтвердити висунуте припущення та засвідчили недостатній рівень розвитку креативності підлітків та необхідність розробки практичних заходів з її розвитку. Встановлено, що методи метафоризації та малюнку в арт-терапії сприяють розвитку креативності підлітків, дозволяючи їм виражати емоції через символи, метафори та творчі форми. Вправи, як створення мандал, колажів, історій чи робота зі сновидіннями, допомагають в саморозумінні та розвитку уяви. Малювання стимулює фантазію, вираження почуттів та розвиток самосвідомості, а також сприяє розвитку проблемного мислення та співпраці. Визначено основні завдання в процесі розвитку креативності в підлітковому віці.

Перспективним напрямком розвитку наукової проблематики вважаємо розробку, апробацію та оцінку результативності тренінгової програми з розвитку креативності підлітків за допомогою арт-терапевтичних методів метафоризації та малюнку.

Список літератури:

1. Арт-терапія. Інноваційні психологічні технології / під ред. О. Тіунової. Випуск 6. Київ–Львів–Тернопіль : ЕЕАТА, 2019. 224 с.
2. Барко В.І., Панок В.Г., Лазаревський С.В. Психологопедагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навчально-виховному процесі. Методичні рекомендації для практикуючих психологів. Київ–Тернопіль, 2000. 30 с.
3. Дорофей С.В. Психологічні особливості розвитку креативних здібностей як елемента професійної підготовки здобувачів ЗВО. *Габітус*. Випуск 57. 2024. С. 107–111. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.57.17>
4. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
5. Коқун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Герасименко М.В., Ткаченко В.В. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу: Методичний посібник. К. : НДЦ ГП ЗСУ, 2012. 433 с.
6. Лебединський Е.Б. Психологічні особливості розвитку творчого потенціалу особистості школяра в умовах рекреації : дис. ... канд. психол. наук. : 19.00.07. Одеса, 2016. 204 с.
7. Психолого-педагогічна допомога особистості засобами арттерапії : міжнародна колективна монографія / за заг. ред. Т.А. Ткачук, Н.О. Бочаріна / Переяслав (Київ.обл.) : Домбровська Я.М., 2020. 237 с.
8. Рекреаційна психологія дитинства. Теорія і практика. Колективна монографія. К. : Центр навчальної літератури, 2019. 320 с.
9. Саврасов М.В. Регулятивні чинники креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності : автореф. дис. ... докт. психол. наук : 19.00.07. Одеса, 2021. 44 с.
10. Саврасов М.В., Чернякова О.В., Гришко О.Д. Концептуалізація розвитку креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності та методологія її дослідження. *Наукові записки. Серія: Психологія*, № 1, 2024. С. 148–154. URL: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-1-20>
11. Саннікова О., Шевченко Н.Ф. Бар'єри публічних виступів підлітків з різним рівнем комунікативної креативності. *Журнал сучасної психології*. 2023. № 2(29). С. 63–70. URL: <http://www.journalsofznu.zp.ua/index.php/psych/article/view/3823/3651>
12. Шевченко Н.Ф., Абдуллаєва С., Чепішко О. Особливості творчого потенціалу та психологічні чинники його розвитку в студентської молоді. В кн.: *Psychological patterns of social processes and personality development in modern society*. Riga: "Baltija Publishing". 2023. С. 494–511. URL: <https://surl.li/xlgqcf>
13. Шевченко Н.Ф., Горбань Г.О. Особливості розвитку креативності в учнів підліткового віку в умовах дистанційного навчання. *Журнал сучасної психології*. 2023. № 1. С. 131–138. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2023-1-16>
14. Duce J.-B. Creative expression and mental health. *Journal of Creativity*. Volume 34, Issue 2, 2024. <https://doi.org/10.1016/j.yjoc.2024.100083>
15. Smith K., Pickering A., Bhattacharya J. The Creative Life: A Daily Diary Study of Creativity, Affect, and Well-Being in Creative Individuals. *Creativity Research Journal*, 34(4), 2022. P. 460–479. <https://doi.org/10.1080/10400419.2022.2122371>
16. Tan C.Y., Chuah C.Q., Lee S.T., Tan C.S. Being Creative Makes You Happier: The Positive Effect of Creativity on Subjective Well-Being. *Int J Environ Res Public Health*. 2021;18(14): 7244. <https://doi.org/10.3390/ijerph18147244>
17. Weir K. The science behind creativity. *Monitor on Psychology*, 53(3), 2024. <https://www.apa.org/monitor/2022/04/cover-science-creativity>

Shevchenko N. F., Sichevska H. P. DEVELOPMENT OF ADOLESCENT CREATIVITY WITH ART THERAPEUTIC MEANS OF METAPHORIZATION AND DRAWING

The article presents results of an empirical study of the creativity development features in adolescence, substantiates the use of art-therapeutic methods of metaphORIZATION and drawing for the development of creativity in adolescents. According to the results of diagnostics, adolescents have an average level of creativity development. The study of the divergent component has shown that the studied adolescents have a high level of speed of thinking, a low level of flexibility and an average level of originality. The results of the study of the motivational component have revealed that adolescents have an advantage in the motivation to avoid failures. The study of the practical component has shown that respondents have the most developed curiosity, they are moderately prone to risk; imagination and a tendency to learn complex phenomena are insufficiently manifested. The recorded system of correlations has confirmed the assumption that the creativity of an adolescent individual, being a complexly structured personal formation, is determined by

the harmonious development of the divergent, motivational and practical components. The results obtained have shown an insufficient level of development of creativity of adolescents and the need to develop practical measures for its development. It has been established that the methods of metaphorization and drawing in art therapy contribute to the development of creativity, allowing adolescents to express emotions through symbols, metaphors and creative forms. Exercises such as creating mandalas, collages, stories or working with dreams help in self-understanding and developing imagination. Drawing stimulates fantasy, expression of feelings and development of self-awareness, and also promotes the development of problem-solving thinking and cooperation. The main tasks in the process of developing creativity in adolescence have been identified: stimulation of such indicators as speed, flexibility and originality of thinking; activation of intellectual functions (induction, deduction, ability to use experience in different situations); development of personal qualities (tolerance, independence, ability to work in a team); formation of a positive attitude towards oneself.

Key words: *creativity, divergent thinking, achievement motivation, risk-taking, adolescence.*